

להתבונן לרגע בשחור אישוניו של אלוהים, להסתחרר ולא להביין" (עמ' 70).

בשירי המסע נקודת התצפית היא תמיד סבלם של המון האלמונים, מחירו הנורא של הזוהר, כובד משקלם של פאר והדר במונחי המחיר שגבה מבוניו ומקימיו: "את בצלי כנסייתו ציפו פועליו בתערובת מוזהבת / וגוועו מרעלת כספית", או: "מטורפים ורוצחים סדרתיים / ירו אבן פינה לתרבות." / אהבת אנשים לעירם היפה / הוא הריר המדביק אותם לעם", ורק "לב מרגיש היה הלחשן שהציל את הצגת החיים" ('על הכביש העילי', עמ' 78).

במילים אחרות, עולם המופעים מסמאי העיניים וכובשי הלב בכל עוצמת הדרם נבנה על אסון הזולת. הראות הזו מחלחלת עמוקות ומעניקה לשירי המסע איכות כאובה, שבכל אחד מן השירים נוצקת כגביש המשמש בעין המשוררת גלאי הכאב, העוול, אימת המחיר, שאין למחותם או לשכחם. וזכר ל"כמה מהר הופכת תרבות מעודנת לעיי חרבות" (עמ' 77). אשה בת זמננו שמהלכת בין אבות האימה האנושית, בין אהבה ליראה ובין אסון להסתר פנים, מה יש לה בחייה (בפרפרזה על אבידן): "אני עוד מדברת וזו עובדה מרגיעה" (עמ' 82). דהיינו מעשה הכתיבה כאקט של התוודעות, תובנה מייאשת על חוסר האונים של היחיד האנושי אך גם על הכוח וההבטחה שבמעשה המילים.

❖ דינה קטן בן ציון

כשחמד הטיול בעולם נחוה "מופשט כמו אלוהים".

במובן מטוים כל השירים בספר הם שירי מסע, כמפגשים עם עולמות - של החיים והמוות, דת, תרבות ואורחות חיים - המפיקים תובנה ביחס למורכבות הזהות היהודית-ישראלית. המסע הוא היפתחות, זרם הרשמים והתגובות ובד בבד גם התכנסות בבדידות העצמי הייחודי בתוך מקום זר ונוכרי: "אני מודה על חסד המרחק / ומשתיירת כעיניים פעורות של יהודים" (עמ' 65). בין שני קטבים אלה נעים שירי המסע במקומות השונים. ישנם בספר גם שירים ארסופואטיים, שירים על 'לכתוב, לאחוז בחוט היציאה מהמבוך' (עמ' 66). התפוגגות האני החוה, המגיב והפועל היא הכרה בבריאת האני הכותב: "אבל מי שכותבת צופה מרחוק בספר / ומציעה יד למי שחיה, ועוברת במו רגליה בשוק" (עמ' 66). מי שמתבונן אל הפנים, שמבטו חודר למהות שמעבר ומבעד לחזות החיצונית, פוגש במסתרי החיים על התגלויותיהם גם ביצור הזעיר ביותר (ראה המחזור 'בעלות חיים', עמ' 67-70): כך אפילו מראה העכבר נוכח פני המלכודת (עמ' 69). ומן הנידה, המזערי, ה"עכברי" - גגור הגדול, הלאומי, האיש, האלוהי: מן ההתבוננות בעכבר העומד להילכד גגור בשפת השיר: "כך אלוהים שלי הפקיר עמים שלמים. היה שלום, עכבר של עיר". בדומה לכך בשיר הפרידה מכלבה אהובה בגסיסתה נאמר כי משתמו חייה "אפשר היה

של השירים טמונה מחאה על עולם של עוול וייסורים, שהרגש אינו משלים עם קיומם והאינטלקט אינו מוצא להם פשר, צידוק או משמעות. כדוגמה אחת מרבות ושונות: "טובה היתה שיבתו של גדעון. / שבע שהרונים נטיפות ונזמי שלל, שכב עם אבותיו / בטרם ישחט בנו את שבעים אחיו על אבן אחת. / סבתא שלי גָּעָה בראשית המלחמה / בלי לדעת שילדיה ימותו מיתות משונות". נוכח אסונות החיים, ובעיקר בעת מה שמכונה בכותרת השיר 'מפולת' בעמ' 35, קיימת בשירים זיקת התפילה האישית: "מאין יבוא מחלצי / ותהיה עלי חמלת ה' / ותבוא רוח מארץ טוב". ברוח זו השיר היפה 'תהלים אחרים' (עמ' 36), המבטא אהדה לאלוהים במצוקתו להיות ריבונו של עולם כעולמנו, שיר על "מערכת יחסים" חדשה עם בורא עולם כפי שאנו בוראים אותו ופונים אליו ברוחנו, ועל נתיבי שייכות חדשים לרוח המפעמת במעשה הבריאה.

בשירי המסעות בעולם, מבעד ל"קטלוג" התופעות הנגלות והמתועדות מבצבצת תמיד המשמעות האישית שבקלסטר פניו של עולם פנומנולוגי חדש הנחשף לעין ומשמעותו זו נכרכת בהוויה העברית של הכותבת: "ברכך ה' וישימך פְּרָה בצד ההינדי של מומבי". זכרי שפת המקרא הם חיבור בעומק ההוויה של אשה ישראלית-עברית עם עולם הבריאה ההינדית. ההיענות לצער, לכאב חזות הדיכוי שמעלים מראותיה של הודו, באה לידי ביטוי בהצגת מיתוס בריאה בן שבעת הימים, אשר בורא היררכיה דכאנית, מראה נשים שכולו שחור משחור "שחור בין האצבעות, שחור תחת הציפורניים ושחור בעיניים" (עמ' 41). בכל השירים, השונים והמגוונים, המבט הוא בראש וראשונה חומל, מזהה את כאב הזולת ונענה לו מתוך הזדהות שיש בה אחד משישים של מרפא לניכור. כך למשל השיר 'בוקר בשוק' (עמ' 43) מפגיש בין עצמיותה הישראלית היהודית של זו שאינה מסוגלת להישאר אדישה נוכח התנפלות גברים על נערה בשוק, והיא לכודה בין עמדת הירחוק שהיוגה מלמדת כדי לשרוד בעולם רווי כאב, לבין הד הצו המקראי הקדום "לא תעמוד על דם רעך": "כמו הירקנים, גם אני עמדתי מרחוק על דמה. / ביוגה לימדו שרגש מכאיב מוזק / אסור להתקשר ולהתעמת עם הרוע בחוץ. / [...] זו הודו ואני בעיקר פחדנית." זו חוויה מביסה, כאשר התמונה ה"מצולמת" במילים הופכת למראָה אכזרית המשקפת לכותבת את מעמדה בעולם התופעות שאין בידה לשנותן וגם לא להסכין עמן. הקושי להישאר מן הצד, כתייר לא-מעורב, מחירו בקהות החושים: "אני עמדתי בחלון והרדמתי את לבי" (עמ' 44).

שירי מסע עשויים לגלוש לתעוד ציורי, חושני, שבו נותר ה'מתעד' כצלם-במילים, במקומו הסמוי מן העין. אך ציפי לזין בירון היא תמיד נוכחות חיה ומעורבת רגשית: "אנשים הלומי מלחמה ועוני / נמו דבוקים למשטחי עגלותיהם / בתוך עזובה מלאת כוח" (עמ' 52) - זו תמונה עוצמתית, המכילה את היאוש עם התקווה בנשימה אחת: הם נמים לרגלי "היסמין הגאה מחוצף הריח"

חצי



אלכסנדר שפיגלבלט

מיידיש: רבקה בסמן בן-חיים

הַשֵּׁד יוֹדֵעַ...

הַשֵּׁד יוֹדֵעַ מַה מֵשֵׁךְ הַזֶּמֶן
שֶׁל נֶצַח יְחִיד, וְכִמָּה
כְּאֵלֶּה תְּלוּיּוֹת עוֹד הָיוּ בְּאֵין-סוֹף?
כְּמִדּוֹזוֹת מֵתוֹת, יְבִשּׁוֹת
שֶׁנִּזְרְקוּ מִן הַיָּם?
וְהָאֵם לְכָל נֶצַח יִשְׁנֶה
אֱלֹהִים מְשֻׁלוֹ וְתוֹרָה מְסִינִי
וְאֵם נֶצַח כְּזֶה לִפְתַּע חֶרֶב,
הָאֵם גַּם הָאֵל שֶׁלּוֹ הוֹפֵקֵר פְּלִיט בְּאֵין-סוֹף?
מִי יוֹדֵעַ?
יִתְכֵן שֶׁתְּשׁוּבָה תוֹעָה בְּחֻלָּל
מֵתַעֲפֶכֶת בֵּינָתִים בְּאֶכְסֵנִית-כּוֹכְבִים.
שֶׁתַּתְעַכֵּב, אוֹתִי מִשְׂבִּיעַ הַרְגֵעַ,
בְּרֶק עֵין אֲנִי, פְּנִינַת טַל
עַל עֵלְעַל עִם שַׁחַר, אֲבָל בְּתוֹכִי
מֵתַקְבֵץ הַנֶּצַח. וְזֶה מִסְפִּיק.

הזמן הוא הגיבור המתקתק של השיר החזק הזה. אלכסנדר שפיגלבלט מצייר יפה את ההבדל בין המחוג הגדול ("הנצח") לבין המחוג הקטן ("פנינת טל" על עלעל עם שחר"). הוא יודע שגם שעון מקולקל צודק פעמיים ביום.

רוני סומק